

جزوه درسی:

طراحی سالن و غرفه نمایشگاهی

سید حسین میرظفر جوان

۱۳۹۰

پیشگفتار

نمایشگاه بعنوان پدیده ای که امروزه ، نقش غیر قابل انکاری در توسعه مبادلات بین المللی، کسب درآمدهای ارزی، ایجاد فرصت های شغلی متعدد، گسترش فناوری پیشرفته و بسط توسعه مناسبات حسنه بین کشورهای دنیا ایفا می نماید ، به عنوان یک صنعت موثر و فراگیر در جهان شناخته شده که همه ساله سود زیادی عاید کشورهای جهان می نماید. بیش از ۱۵۰ سال از برگزاری نمایشگاه بزرگ لندن (۱۸۵۱) که سر آغاز به نمایش در آوردن جهان تکنولوژیک و ارایه طرحهای جدید از معماری و ساخت غرفه های نمایشگاهی بود ، می گذرد درحالیکه در ایران نمایشگاهها با رویکرد جدید سابقه ای کمتر از ۵۰ سال دارند که با رشد صنایع و خدمات قابل ارایه در کشور از دهه گذشته روند رو به رشد برگزاری نمایشگاهها افزایش یافته و سالانه صدها نمایشگاه در سطح مختلف در کشور برگزار می گردد که از نظر ارایه کالا و نوع معماری غرفه و برگزاری تفاوت های دارند . نمایشگاه با این نگرش، پدیده ای بر آمده از دوران مدرن است که بنا به ضرورت تولید و عرضه ی انبوه کالا در قرن نوزدهم ظهور کرد. آنچه به عنوان نمایشگاه مد نظر است خاستگاه و ضرورت های پیچیده این دوران وما بعد آن را دربر میگیرد. در عصر مدرن مکان و فضا تعریفی جدیدی پیدا نمود و تناسب آن با مسایل زیست محیطی انسان و فناوری قابل استفاده توسط او در کانون توجه قرار گرفت. بر این اساس معماری وساختار بصری نمایشگاه در روزگار حاضر کارکرد های متنوعی پیدا نموده است که تعاملی تنگاتنگ با عرصه های مختلف زندگی انسان دارد. جزوه حاضر خلاصه ای از مسایل مطرح شده در حوزه فضاهای نمایشگاهی است که بهمراه کتاب طراحی و غرفه آرایبی نمایشگاهها که بصورت جامع به مسایل غرفه نمایشگاهی پرداخته است برای دانشجویان رشته امور نمایشگاهی درس طراحی سالن و غرفه نمایشگاهی تهیه گردیده است، که امیدوارم بتواند نقش موثری را برای آنان ایفا نماید .

سید حسین میرظفر جویان – مدرس دوره های نمایشگاهی

زمینه های تاریخی – اجتماعی پیدایش فضاهای نمایشگاهی

فضاهای نمایشگاهی را به واسطه ی خاصیت ذاتی و وجودی شان، به عنوان بخشی از محصول خروجی و طبیعی انقلابات علمی و صنعتی که از قرون شانزدهم و هفدهم در غرب آغاز شد می توان تعریف نمود. اصلی ترین نقش فضای نمایشگاهی این بود که آخرین دستاوردهای تکنولوژیک در زمینه ی نوع مواد، مصالح، مصنوعات و محصولات و تجهیزات صنعتی که در نتیجه پیشرفت تکنولوژی در هر دوره به دست آمده است را برای تجارت و استفاده در اختیار بازار قرار دهد. از این منظر، طراحی و ساخت یک فضای نمایشگاهی به عنوان اولین فرصت برای تجلی بخشی به توان تکنولوژی مطرح می گردد. و مکانی برای بازتاب امکانات و توان تکنولوژیک در تولید مواد و مصالح و شیوه های ساخت در خود این فضاها شکل می گیرد. این فرایند، کالبدی را فراهم می کند که مناسب و در خور یافته های تکنولوژیک در سایر رشته های علمی و صنعتی باشد و آرمانشهر انسان تکنیک محور را متجلی سازد.

به بیان دیگر، انقلابات علمی و صنعتی در ادامه تکامل خویش در هر یک از حوزه های مرتبط با زندگی بشر تاثیرات بسیار روشن و مشخص باقی گذاردند و در زمینه ی علوم، فلسفه، سیاست، اقتصاد، نگرش به طبیعت و محیط، اثرات تعیین کننده و تحول عمیقی را ایجاد کردند. به طور مثال در حوزه ی فلسفه، با تاثیرات عظیم دکارت (۱۶۵۰-۱۵۹۶) به نگرش دکارتی ذهن- ماده و فلسفه ی تقلیل گرایی منجر شد.

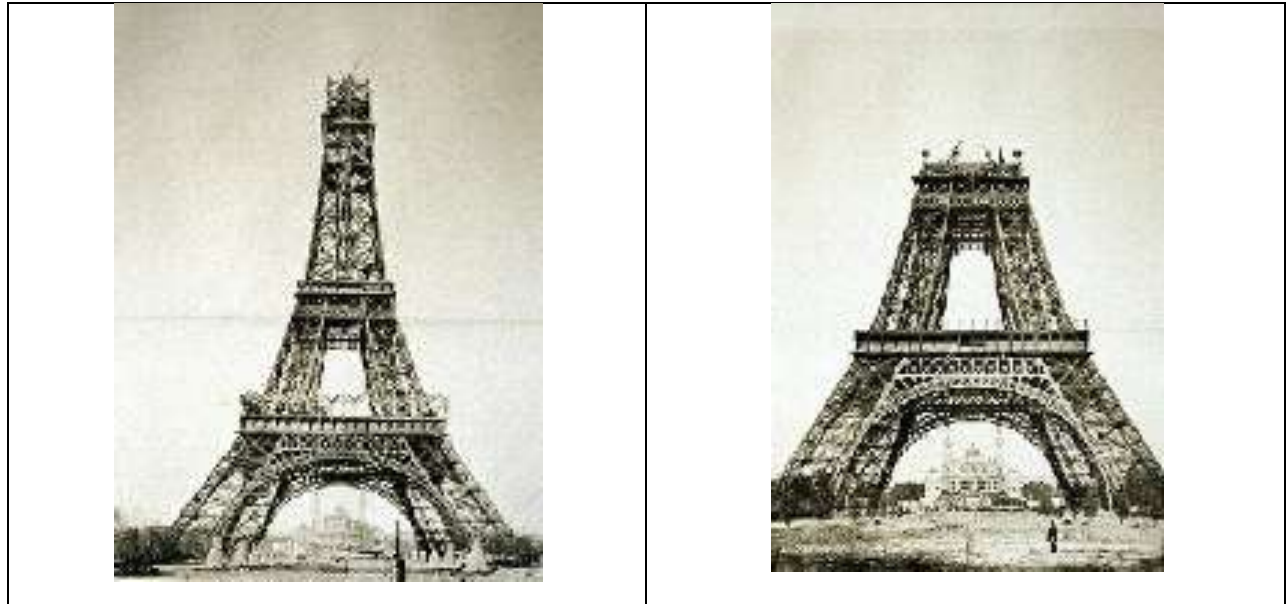
در حوزه تکنولوژی، فرانسیس بیکن (۱۵۶۲-۱۶۲۶) با طرح آتلانتیس نو، آرمانشهری را ترسیم می کرد که در آن طریق بسط علم و تکنولوژی و اختراعات و ابداعات بشر می تواند تمامی بیماری های لاعلاج را درمان کند و راحتی و امنیت و نعمت فراوان برای او ایجاد شود. در حوزه ی سیاست، حکومت ایده آل توماس هابز (۱۵۸۸-۱۶۷۹) در لویاتان متحقق می شد، جایی که در آن کسب قدرت برای زنده ماندن امری حیاتی توصیف می شد و برای کسب قدرت، توسل به هر کاری مباح و مشروع بود. اما اولین گام اساسی در راه رسیدن و تحقق این آرمان های انقلابات علمی و صنعتی، تسلط و تفوق بدون شرط بر طبیعت بود. طی دو قرن بعد از آن، جامعه ی غربی با تلاش بی وقفه ای تقریباً "به میزان زیادی به آرمانشهر توصیفی بیکن نزدیک شد. در چنین شرایطی، پیامدهای این تحولات در حوزه های محیط مصنوع نیز بایستی جست و جو و تفسیر شوند، آرمانشهر بیکن بایستی پوسته ی خارجی داشته باشد و معماری، ساختمان، شهر سازی نیز بایستی به عنوان پوسته ی فیزیکی در خور این آرمانشهر باشند. جایی که در آن،

طراحی سالن و غرفه نمایشگاهی

انسان صنعتی به مرتبه ای از پیشرفت می رسد و به جایگاه خدایی می نشیند که حتی می تواند موجودات جدید خلق کند. در نتیجه ارتقاء این پوسته خارجی و ظاهری آرمانشهر بیکن و تظاهر آن در محیط، به نوعی در گرو پیشرفت تکنولوژی و ساخت است که بتواند محدودیت های بشری را در تامین نیازهایش پیوسته کمتر کند. ساخت آرمانشهر جدید **The New Atlantis** نیاز به ساختمان های جدید، معماری جدید، و مواد و مصالح جدید دارد. موضوعی که طراحان و سازندگان فضاهای نمایشگاهی در اواسط قرن نوزدهم با ساخت کریستال پالاس (۱۸۵۱) و سپس با ساخت برج ایفل (۱۸۸۹) در صدد بیان آن بودند در واقع می تواند به نوعی پاسخ به آرزوی دیرینه و پیش بینی های فیلسوف نامدار انگلیسی در تحقق آرمانشهر وی، تلقی گردد.

سالن کریستال پالاس در اکسپو لندن ۱۸۵۱

تصاویر ساخت برج ایفل و مراسم افتتاح اکسپو ۱۸۸۹ پاریس

اگرچه انسان تکنیک محور محصول انقلاب صنعتی، از طریق تولید مصالح و مواد جدید صنعتی به دنبال بیان پیشرفت ها و توانایی های شخصی اش نیز بود، لکن اصلی ترین چیزی که برای وی اهمیت داشت در وهله ی اول توانایی در کاهش تهدیدات بالقوه و بالفعل طبیعت و سپس تسلط کامل بر آن بود. در این راه تکنولوژی پشتیبان و حامی اصلی به

شمار می آمد و فقط از راه پیشرفت در آن می شد بر طبیعت غلبه کرد و در موضعی بالاتر از آن قرار گرفت. در نتیجه ساخت و تولید مصالح جدید، و طراحی فضاهای نوین نمایشگاهی تلاشی همسو در این راستا ارزیابی می شود.

سالن نمایشگاهی در ژاپن ۲۰۰۵

فضای نمایشگاهی

در خصوص فضاهای نمایشگاهی به نظر میرسد در ابتدا دو مفهوم فضا و نمایش بایستی تعریف شوند. تعریف فضا امری نسبی است و در جوامع مختلف میتواند متفاوت باشد. بر طبق فرهنگ لغت آکسفورد تعاریف زیادی از فضا وجود دارد. مثلا کیفیت تهی بودن و بزرگ بودن به نحوی که بتوان در آن آزادانه حرکت کرد. فضا معمولا با تقابل و محک زدن با یک ماهیت مادی دارای شکل بعد و توده دارای جرم ادراک میشود .

مفهوم نمایش نیز بر طبق فرهنگ لغت آکسفورد عبارتست از نشان دادن چیزی در یک مکان عمومی برای مردم برای لذت بردن آنها و یا برای اطلاع رسانی و آگاه کردن آنها. اما واژه ی به معنای "نمایش چیزی که معمولا مخفی است بیان

حقیقت در مورد یک شخص یا یک موقعیت و نمایش آن "به معنای توصیف کامل یک تئوری یا نظریه طرح وهم چنین مناسبی که مردم مشاغل و غیره کالا های خود را به نمایش یا فروش میگذارند تعریف شده است .

فضای نمایشگاهی در نیجه جایی است که در آن نمایش نوآوری خلاقیته تکنولوژی و فناوری جدید تجارت و رقابت برای نمایش یا فروش عمده ای بازی میکند .

در رابطه با فضای نمایشگاهی از چند منظر می توان بحث کرد که شامل عملکرد، مکانیت، استفاده کاربران، قرار گیری آن در بافت و زمینه ی شهری، فرم، ساخت و مقیاس و اندازه می شود.

اولین نکته ای که باید در فضاهای نمایشگاهی دخیل باشد مکانیت و مکان گزینی آنها در بافت شهری یا منطقه است.

دوم- نقش و عملکرد این فضاها، و ویژگی هایی که آنها را از سایر عملکردهای شهری متمایز می کند.

سوم- ترکیب بندی و عناصر متشکله این فضاها (بیرونی) و ارتباطات فضایی (درونی) آنها، که شامل هر دو فرم و عملکرد است.

چهارم- خمیر مایه یا مفهوم و روح طراحی فضاهای نمایشگاهی.

پنجم- تاثیرات فناوری جدید و برتر در هر دوره در نقش و عملکرد، طراحی و ساخت این بناها.

ششم- تاثیرات محیطی این فضاها بر پیرامون و بستر خود.

موارد مذکور حسب ضرورت به صورت دقیق تر در ادامه ی مورد بحث قرار خواهند گرفت.

اهداف عمده در طراحی و ساخت فضاهای نمایشگاهی

اهداف عمده و پایه ای در طراحی فضاهای نمایشگاهی را می توان به صورت زیر بیان کرد :

نوآوری در مواد و مصالح ساخت، کاهش ماده ی ساختمانی و افزایش فضا با شیوه های مدرن و خلق آینده این فضاها

همواره، مبتنی بر نوآوری هستند. تولید و ارائه مواد و مصالح ساختمانی، ارائه ی طراحی و شیوه ها و تکنیک های

ساختمانی، خلق فرم های جدید معماری (که خود تابعی از امکانات تکنولوژیک است)، و نیز بهره برداری اقتصادی از

فضا که از اهداف اصلی عملکردهای این فضاست، مواردی از این گونه نوآوری ها قلمداد می شوند.

سالن هند در اکسپو ۲۰۰۰ آلمان

سالن استرالیا در اکسپو ۲۰۰۰ آلمان

ویژگی های اساسی فضاهای نمایشگاهی

فارغ از اینکه فضاهای نمایشگاهی در چه محیطی طراحی و ساخته شده اند، در سال های اولیه پیدایش و حتی در فرآیند توسعه ی فرم و عملکرد این فضاها می توان برخی مشخصات بارز را استنتاج کرد. برخی از عمده ترین این ویژگی ها عبارتند از:

آینده محوری در برابر سنت گرایی

در طراحی، معماری، و ساخت فضای نمایشگاهی نه تنها اصرار بر پیوند با گذشته دیده نمی شود که در تقابل با آن، به صورت حریصانه ای، آینده پردازی و سعی در نگاه و تکیه به آینده و واقعیت بخشی به آن دیده می شود. در این آینده نگری سرعت و زمان که هر دو در بازار به عنوان ارزش اقتصادی محسوب می شوند، نقش مهمی ایفا می کند. در نتیجه، افزایش سرعت در تولید مترادف با کاهش زمان صرف شده و منفعت اقتصادی بیشتر پنداشته می گردد. تحقق این امر در گرو ابداع و نوآوری مداوم است که در خلق فضا صورت می گیرد. در این نوآوری چگونگی تحقق آرزوی دیرینه معماران برای درک و حل ارتباط بین توده (جرم) و فضا، همواره سوال اصلی است لذا در طراحی این فضاها به طور فزاینده ای با سعی در کاهش توده و افزایش و انباشتگی فضا روبه رو هستیم. فضای مکانیکی سرپوشیده وسیعی که انسان در آن دستاوردهای تکنولوژیک خود برای عدم وابستگی اش به طبیعت و یا برتری اش را بر آن به نمایش می گذارد.

سالن فرانسه در اکتیو ۲۰۱۰

تولید انبوه و مجموعه ای در برابر ساخت سنتی

ساخت سنتی با مصالح سنتی با حرکت آرام و تدریجی اش در ساخت، پرهزینه و وقت گیر بود. قابلیت تکثیر و تولید انبوه و سریع را نداشت. در ساختمان های نمایشگاهی، به تبع ارزش زمان، افزایش سرعت منجر به خلق مواد و مصالح نوین گردید. در نتیجه آهن و قابلیت انعطاف پذیری آن که به مهندسان امکان ابداع و نوآوری در طراحی را می داد مورد اقبال قرار گرفت (Pevsner - 1991) به اعتقاد پوزنر، ایده آل ها و عناصر معماری در دوران اولیه ی نمایشگاه ها از حوزه ی معماران صادر نمی شد بلکه اینها توسط مهندسين محاسب و سازه طراحی می شدند کسانی که یک دهه بعد در طراحی پل ها و ایستگاه های قطار، پیشتاز گردیدند (همان ماخذ). به هر جهت در فضاهای نمایشگاهی با یک نوع تولید انبوه و مجموعه ای مواجه هستیم. این فناوری های جدید در ساخت و تولید خطی و انبوه بعدها مورد استقبال بیشتر معماران قرار گرفت لوکرربوزینه در طراحی غرفه ی فرانسه در نمایشگاه سان فرانسیسکو ۱۹۳۴ با انتقاد از شیوه های سنتی ساختمان اظهار داشت: نمایشگاههای قرن اخیر به سطح یک معماری غیر منطقی سقوط کردند، به طوری که به بیننده تصور خیالی یک کاخ یا خانه ی واقعی را می دهند. ولی فکر می کنم که باید سنت نمایشگاههای قرن نوزدهم را دنبال کنیم (نمایشگاه آهن و شیشه) خلق یک فضای قابل نمایش که دعوت به تماشا بکند و همزمان با ارضاء جمعیت، احساس و هیجان معماری را نیز به آنها عرضه کند یا در حل مسائل نمایشگاه صداقت به کار رود. غرفه ی نمایشگاه باید از فولاد با اتصالات جوشی برپا گردد. (البته در حال حاضر از سیستم های پیچ و مهره ای و سازه های سبک استفاده می گردد)

موقتی در برابر دائمی بودن

برعکس ساختمان های رایج که برای اهداف دائمی ساخته می شوند. این نکته حائز اهمیت است که در طراحی این فضاها مساله ی متحرک بودن و قابلیت جابه جایی، نصب سریع و قابلیت جمع شدن و واسازی آن نقش اساسی ایفا می کند، روش طراحی و فرم دهی این فضاها کاملاً متفاوت و متمایز از ساختمان های رایج است.

ساختمان های نمایشگاهی، تغییر پذیرند، دارای مدولاسیون مشخص و در بسیاری از موارد قابل تکثیرند. می توانند در زمینه های متفاوت سرهم بندی شوند و از آن جا که ارتباط زیادی با بستر ندارند به جز فناوری و مهندسی، تداعی

طراحی سالن و غرفه نمایشگاهی

کننده ی بوم، فرهنگ، و نظایر آن نیستند. اما به طرز واضح و روشنی بیانگر و نمایندگی مسائل اجتماعی محسوب می شوند و هر یک از جوامع غربی سعی در بازتاب و نمایش توانایی ها و برتری های خود بر دیگران در زمینه ی کسب تکنولوژی دارند. در عین حال فضاهای نمایشگاه ها امری موقتی اند و بعد از اتمام دوره ی نمایشگاه برچیده می شدند (Hitchcock, 1981) به طور مثال غرفه اثر میس وندر روهه در نمایشگاه سال ۱۹۲۹ در بارسلونا، یکسال بعد از برگزاری نمایشگاه، کلاً برچیده شد اما ترکیب مینی مالیستی ساختمان که فقط متشکل از سه عنصر سنگ و شیشه و فلز بود امکان بازسازی و نصب مجدد آن را فراهم می کرد. این امر یعنی نصب قطعات و موقتی بودن ترکیب و مونتاژ مصالح ساختمانی و سازه در کارمیس آنقدر اثرگذار بود که مدیران نمایشگاهی بارسلونا را بعد از حدود نیم قرن وسوسه کرد تا محصول خلاقانه و بی نظیر وی را در سال ۱۹۸۶ مجدداً بازسازی نمایند.

استفاده از سازه سبک در ساخت سالن ایتالیا در اکسپو ۱۹۸۶ ونکوور کانادا

استفاده از سازه سبک در ساخت سالن فرانسه در اکسپو نی جون کره جنوبی ۱۹۹۳

تکنولوژی در برابر فرم

طراحی فضای نمایشگاهی، تفاوت بارز دیگری با ساختمان های معمولی دارد. در طراحی ساختمان های معمولی، عناصر و مصالح ساختمانی در دست معمار مانند موم نرم و حالت پذیر هستند. تراش خوردن و شکل پذیری سنگ، قوس پذیر بودن آخر و حالت پذیر بودن چوب، به معمار این قابلیت و توانایی را می دهد که فرم مطلوب و دلخواه خود را با استفاده از تنوع و خاصیت شکل پذیری مصالح طراحی و پیاده کند. اما در طراحی فضای نمایشگاهی، محصولات و مصنوعات با قابلیت های بسیار محدودی از نظر شکل دهی و حالت پذیری همراه اند. هنر کار دست (Crafts) روی آنها انجام پذیر نیست و به صورت تولید انبوه از کارخانه به مقصد حمل می شوند. در بسیاری از موارد، تنوع تولید نیز وجود ندارد و طراح معمار مجبور است با تکرار و مونتاژ کردن گونه های معدودی از یک عنصر ساختمانی، دست به خلق فضا بزند. این محدودیت ها در دستاوردهای تکنولوژیک در ادامه خود، توانایی طراح در طرحی و خلق فرم های نو بدیع را محدود می نماید. و در بسیاری از مواقع به خلق فرم های تکراری یکنواخت و تحمیلی منجر می شود.

سالن نمایش بین المللی در اکسپو ۱۹۸۶ ونکوور کانادا

بروتالیزم در برابر آرامش بصری

باتوجه به صنعتی بودن عناصر سازنده ی این فضاها، ترکیب حجمی و فرم حاصله در فضای نمایشگاهی معمولاً دارای روحیه خشک و خشنی است. از آن جا که دوران اخیر، شاهد غلبه ی صنعت و تکنولوژی بر طبیعت بوده است، استاندارد شدن تولید و فرم مصالح به نوعی خداحافظی با طبیعت شمرده می شود. این امر مورد نکوهش برخی از معماران طبیعت گرا قرار گرفت. راسکین این نوع طراحی را مترادف با غلبه ی مهندسی بر معماری، خداحافظی با طبیعت و به صدا در آوردن ناقوس مرگ هنر توصیف کرد (Curtis 1997). با تداوم استاندارد دیزه شدن تولید ساخت آسمانخراش ها در سال های آخر قرن نوزدهم (۱۸۸۰-۱۸۹۰) در آمریکا رایج شد و یک تمایز و تقسیم مشخص بین نیروی کار در کارخانه و مدیریت تولید در شهر ایجاد و اقتصاد سرمایه داری را در حمایت از توسعه ی صنعتی پایه ریزی کرد و پیش بینی راسکین در مورد بریدگی انسان صنعتی از طبیعت واقعیت یافت و تداوم پیدا کرد. اوج تکامل ایده ی انسان صنعتی از نظر خلق فضاها ی مدرن و بریده از طبیعت را در مرکز پمپیدو که در سال های هفتاد میلادی

طراحی سالن و غرفه نمایشگاهی

نه با هنرمندی به مفهوم کلاسیک آن، که با طبیعت گری و فن سالاری تمام طراحی و ساخته شد، می توان مشاهده نمود.

Note: The new main lobby, the focal point of all activities and events held at the Centre Pompidou
Photographer: Michel Denancé

تکنولوژی در برابر طبیعت

معماری فضای نمایشگاهی مرکز پمپیدو که توسط رنزو پیانو و ریچارد راجرز صورت گرفت به عنوان یکی از بحث انگیزترین و پر سر و صداترین بناهای قرن بیستم مطرح شده است (شکل صفحه قبل) معماران جوان طراح مرکز پمپیدو در یک حرکت کاملاً "رادیکال و غیرمترقبه از اسلاف خویش، فاصله گرفتند. قبلاً" جوزف پاکستون در طراحی کریستال پالاس، پیرلویچی نروی در نمایشگاه بین المللی پاریس شیفتگی بی حد و حصر خود را به صنعت تکنولوژی و وامداری طراحی خود را به فناوری پیشرفته روزگار خود نشان داده بودند. اما پیانو و راجرز در این راه گام بلندتری برداشتند. دیگر تکنولوژی رایج جذابتی نداشت و چیزی پیشرفته تر از آن می بایست اقتدار انسان قرن بیستم بر طبیعت را به نمایش می گذاشت. در نتیجه با سبک طراحی این دو معمار که بعدها به High Tech معروف شد این دو با جهشی باورنکردنی، از همتایان خود در آن سالها فاصله گرفتند. پاریس همواره یکی از پیشتازان نهضت های هنری- فلسفی، سیاسی بود و با برنده شدن دو معمار جوان در مسابقه ی بین المللی مرکز پمپیدو و حمایت از ایده های ناب و خلاقانه، زمینه ی خلق ایده های راجرز و پیانو را فراهم کرد. سوال اصلی این بود که یک مجموعه که بیشتر یادآور یک پالایشگاه عظیم است (Steels. 1997) و ضرورتاً" از پیچیده ترین و پیشرفته ترین

طراحی سالن و غرفه نمایشگاهی

تکنولوژی در هر دوره برخوردار است و اندام هیولایی، زمخت و صنعتی خود به سختی می تواند تداعی کننده ی شکل یک ساختمان باشد. چگونه می تواند با یکی از ظریف ترین واحساسی ترین نیازهای انسان یعنی هنر، رابطه ای برقرار کند؟

مرکز نمایشگاههای بین المللی سنگاپور

سالن همایشهای مرکز نمایشگاههای سنگاپور

مکان یابی سایت نمایشگاهی

برای انتخاب یک سایت نمایشگاهی مناسب و ماندگار مطالعات و انجام موارد ذیل ضروری و لازم الاجرا می باشد :

- ❖ مطالعه و بررسی همه جانبه روند رو به رشد و توسعه فضای شهری و جایگاه نمایشگاه در آن
- ❖ مطالعه و بررسی گزینه های مطلوب با توجه به طرح جامع و تفصیلی شهر و انتخاب گزینه اصلح

انتخاب گزینه مناسب و اصلح با توجه به عوامل ذیل انجام می گیرد:

- ❖ بررسی کاربری اراضی پیشنهادی با توجه به سایت های مجاور و طرح جامع شهر
- ❖ ابعاد مناسب اراضی به نیاز های امروز و آینده
- ❖ بررسی مسایل زمین شناسی و توپوگرافی طبیعی منطقه و مکانیک خاک آن
- ❖ بررسی مسایل زیست محیطی از قبیل بستر گیاهی - شرایط طبیعی - اقلیم و
- ❖ بررسی شبکه معابر و نحوه دسترسی های شهری ، منطقه ای و بین المللی
- ❖ بررسی پتانسیل لازم جهت ایجاد جاذبه های اقتصادی
- ❖ بررسی تاسیسات و امکانات موجود (پتانسیل های ارتباطی ، تاسیسات شهری و